

súdu, čo má svoj dôvod v sociálnych pomeroch v tých oblastiach, ktoré boli hlavnou doménou práce detí, ale i v právnej nedokonalosti buržoázneho pracovného zákonodarstva (otázka tzv. súkromoprávného účinku noriem o ochrane práce atď.). Nepochybujeme, že by širšie rozpracovanie špecificky právnej problematiky bolo zvýšilo význam tak záslužnej práce Houserovej ako príspevku ku skutočným dejinám buržoázneho pracovného zákonodarstva.

František Mestitz

Gerhard Brehme, Die sogenannte Sozialisierungsgesetzgebung der Weimarer Republik, Berlin 1960 str. 174.

Studium otázky tzv. socializace po prvej svetovej válce, je jedným ze stěžejných úkolů právní historiografie zabývajících se obdobím kapitalismu. Objasnění podstaty reformismu na tomto poli i politiky imperialistického státu usnadňuje pochopit obdobné socializační manévry v některých kapitalistických zemích po druhé světové válce (reformistická teorie o organizovaném kapitalismu) a není bez významu i pro soustavné studium znárodnovacího procesu ve státech budujících socialismus, jímž se bude muset právní historiografie dějin nejnovějších stále intenzivněji zabývat.

Práce Brehmeho je analýzou „socializačního“ zákonodárství výmarské republiky, které pro dějiny státu a práva předmnichovské republiky u nás je významné zejména ze dvou důvodů. Především ukazuje teorii a praxi německého reformismu, jež pro pravice socialisty u nás po první světové válce byla v mnohém vzorem, a za druhé odhaluje podstatu „socializačního“ zákonodárství ve výmarské republice, v níž buržoazní stát byl donucen pod tlakem dělnictva jít o něco dále než u nás, kde došlo k socializačním slibům, které nebyly vůbec realizovány.

Prvá část práce je věnována boji dělnické třídy za socializaci v listopadové revoluci. Autor seznamuje čtenáře s živelnými revolučními požadavky německého proletariátu, které byly vyjádřeny v řadě rezolucí revolučních rad dělníků a vojáků ve dnech listopadové revoluce. Historická analýza obsahuje dále rozbor socializačních požadavků v programech Svazu spartakovců a vznikající Komunistické strany Německa. Je zcela na místě, že autor věnuje značné místo vývoji otázky socializace v dějinách německého dělnického hnutí. Reformistická teorie (Bernstein, Kautsky atď.) ovlivnila a podpořila reformistickou praxi v řadě otázek (např. odsouvání socializačních požadavků pod záminkou, že nelze znárodnovat poválečný hospodářský rozvrat, reformistické heslo „postupné socializace“, požadavek socializace za náhradu, otázka postátnění nebo převedení kapitalistických podniků na jiné veřejné korporace atď.). Tyto pasáže neztratily aktuálnost ani do dnešních dnů pro objasnění praxe reformistů v západních kapitalistických zemích.

Historie německé „socializační komise“ ukazuje pak velmi jasně, že metoda expertiz a široce založených anket byla ve skutečnosti manévrem buržoazie, kterým měl být získán čas, aby se kapitalismus dostal přes nebezpečné poválečné období, kdy revoluční aktivita dělnické třídy byla nejsilnější. Současně se ukázalo velmi jasně ideologické spojení reformismu s buržoazními sociálními politiky proti společnému nepříteli, jímž byl německý revoluční proletariát. Dále je patrné, že jednání socializační komise v Německu ovlivnilo do značné míry průběh příprav tzv. socializace v Československé buržoazní repu-

blice, protože argumentace elaborátů komise je velmi blízká argumentům, kterých používali v této době čeští reformisté.

V druhé části zabývá se autor bezprostředními třídními příčinami, které vedly k vydání jednotlivých norem tzv. socializačního zákonodárství a jejich rozbořením. Tvůrcem tohoto zákonodárství byl buržoazní parlament, jenž vyšel z voleb roku 1919 a v němž měli silné pozice pravicoví socialisté a většinu strany buržoazní. Brehme věnuje proto dosti místa i rozboru postoje buržoazních stran (demokratické strany a centra) k otázce tzv. socializace.

Pozoruhodný je výklad a rozbor teoretických názorů pravicových socialistů na provedení socializace a její formy. Již tehdy byly v německé sociální demokracii propagovány názory, podle nichž mělo kapitalistické vlastnictví výrobních prostředků zůstat nedotčeno (názory sociálně demokratického ministra hospodářství Wissela) a tzv. socializace se měla omezit na jakousi hospodářskou samosprávu, což v podstatě odpovídalo Rathenauovým představám o organizovaném kapitalismu.

Z této reformistické ideologie zrodil se na jaře roku 1919 „socializační“ zákon, jehož pravicové vedení sociální demokracie použilo k propagační reklamě, který však se skutečnou socializací neměl nic společného. Brehme jej hodnotí jako opatření ve prospěch imperialistického státu. Tento stát sankcionoval určité metody, jimiž mohl zasahovat v zájmu monopolů do hospodářství. Ukazovala se tu jasná tendence vývoje ke státně monopolistickému kapitalismu.

Ve stejném duchu zaujala postoj k otázce socializace i výmarská ústava z roku 1919. Autor zjišťuje její reakční ráz mimo jiné v tom, že zajistila v otázce socializace silné postavení říšského zákonodárství naproti zemím, zřejmě z obavy, aby v některých zemích nedošlo k vydání skutečně socializačních zákonů, odpovídajících požadavkům dělnické třídy.

Podrobně líčí autor vznik říšského zákona o hospodaření s uhlím, rovněž z března 1919, jehož motivy i obsah byly pro pravicové vedení sociální demokracie typické. Rovněž odhalení pravého motivu dalšího tzv. socializačního zákona o hospodaření draslem, jímž byla snaha zvýšit ceny draselných produktů, ukazuje podvodnost reformistické „socializační“ politiky.

Pozoruhodná je třetí část práce, zabývající se historií kartelizace německé uhelné těžby a draselného průmyslu, která zasahuje svými kořeny do poslední čtvrtiny XIX. století. Autor podává vývojové rysy této kartelizace, aby ukázal, že tzv. socializační zákonodárství navazovalo na vývojové linie německého kapitalistického průmyslu a přineslo jakousi nucenou syndikalizaci, k níž se německý průmysl již po několik desetiletí v období imperialismu přibližoval. Tento vývoj vrcholil bezprostředně po skončení světové války, kdy volání v řadách kapitalistů po jednotné monopolní organizaci bylo nejsilnější. V báňském uhelném průmyslu a ve výrobě draselných solí, kde byl tento požadavek prosazován nejsilněji, došlo právě k nucené syndikalizaci pod pláštěm socializace.

Výsledkem této tzv. socializace bylo urychlení koncentračního a centralizačního procesu kapitálu. To ukazuje autor v pasáži jednající o výsledcích nucené syndikalizace. Racionalizací v tzv. socializovaných výrobních odvětvích trpěla dělnická třída, protože ruku v ruce s racionalizací vzrůstala nezaměstnanost.

Ve čtvrté části jednající o tzv. hospodářské samosprávě ukazuje Brehme názorně, že prvky této samosprávy je nutno hledat v organizaci německého válečného hospodářství, a to jak pokud jde o složení samosprávných orgánů, tak i pokud jde o jejich poměr k buržoaznímu státu. V praxi se pak ukázalo velmi jasně, že hospodářská samospráva byla jen formou, již si monopolní kapitál

podřizoval státní aparát. Ke konfliktům mezi zájmy uhlobaronů a velkoburžoazie jako celku docházelo na poli tvoření cen. Tento konflikt našel svůj výraz v rozporech mezi říšským ministerstvem hospodářství, zastávajícím zájmy velkoburžoazie jako celku, a orgány syndikátní organizace, vytvořené tzv. socializačním zákonem. Konflikty byly důkazem toho, že rozpory mezi jednotlivými skupinami monopolního kapitálu přes nucenou monopolizaci trvají dále.

Průkaznost těchto Brehmeho závěrů a celé práce je zesílena tím, že vedle množství soudobé literatury politické, ekonomické a sociální zpracoval autor stanoviska buržoazních komentátorů, kteří ukazují aplikaci tzv. socializačních zákonů v praxi. Tento účín by se býval ještě zvýšil bohatším využitím judikatury výmarské republiky, z níž by bylo zřejmo, jakým způsobem vykládala ustanovení „socializačních“ zákonů třídní justice buržoazní republiky. Podobný význam měly by i archiválie ústředních úřadů, např. říšského ministerstva hospodářství, z nichž by bylo např. možno zjišťovat, v jakém poměru byly reformistické odbory k buržoaznímu státu.

Předností práce je, že zasazuje výklad o socializačním zákonodárství do širokého rámce rozboru třídní a politické situace v Německu po skončení první světové války. Nebylo by však bývalo na škodu objasnit aspoň v hlavních rysech relace mezinárodněpolitické, které do značné míry přispěly k tomuto, jistě jen formálnímu ústupku buržoazie dělnictvu, jehož výrazem byly tzv. socializační zákony.

Závěrem lze říci, že Brehmeho práce splnila své poslání a ukázala, že tzv. socializace na začátku výmarské republiky nepřinesla zespolečnění výrobních prostředků, odstranění moci monopolů a osvobození práce od moci kapitálu. Naopak tzv. socializační zákony posílily moc monopolů a umožňovaly podřízení aparátu buržoazního státu moci monopolů.

Jaroslav Houser

Dr. Uwe-Jens Heuer, Allgemeines Landrecht und Klassenkampf, Berlin 1960, str. 290

Kniha mladého německého právního historika, učitele Humboldtovy university v Berlíně, pojednává o jedné z nejzávažnějších kapitol německých, resp. pruských dějin, tj. o vzniku Pruského všeobecného zemského práva (*Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*, dále jen PLR, vydaném r. 1794).

Heuerova práce je hlubokým vědeckým pohledem do pozadí zahrnujícího pruského feudalismu, při čemž autor věnuje zejména pozornost zvláštnostem pruského feudálního státu, vlivům buržoazní revoluce ve Francii a lidovým hnutím v Polsku, bez kterých nemůžeme pochopit jednotlivá stádia boje o koncepci PLR.

V německé právněhistorické literatuře je recensovaná práce vůbec prvním pokusem o marxistický výklad historického procesu, který se odehrál v Prusku na konci 18. stol., to znamená v době, kdy se stal feudální právní řád neslučitelný se zájmy k vládě se deroucí buržoazie, která žádala dodržování určité zákonnosti a zjednodušování právního řádu.

Autorova zásluha není jen v tom, že dovedl boj o koncepci pruského Landrechtu zasadit do historických vývojových procesů, nýbrž i v tom, že se vypořádal úspěšně s analýsou ekonomických poměrů, aniž by se mohl opřít v tomto směru o novější zpracování těchto otázek v NDR (rukopis byl dokončen již v r. 1957).